Dr. Abraham Capadose en de dierlijke vaccine

Jan Peter Verhave

Daar hing hij, Brammie Capadose, midden tussen zijn familie en voorouders, in het Joods Historisch Museum te Londen. Hij moest wel de latere dokter Abraham Capadose zijn, die onvermoeibare bestrijder van de vaccinatie tegen pokken in ons land (1795-1874).

Ik had mij met het vaccinatieprobleem onder rechtzinnige protestanten in de 19e eeuw beziggehouden en wist dat zijn zoon Isaäc Capadose met zijn gezin naar Engeland was verhuisd, nadat vader Abraham was overleden; kennelijk had hij de hele collectie familieportretten meegenomen. Ik vroeg mij af of de Brammie van het schilderij al gevaccineerd zou kunnen zijn. Ik schat hem op zeven jaar en dan moet het portret dateren van 1802. Waarschijnlijk was het nog niet gebeurd, want de publicatie van dr. Edward Jenner was zojuist vertaald en verschenen in het Nederlands. De vaccinatiecampagne moest nog op gang komen. Ongetwijfeld heeft zijn oom, Immanuel Capadose, een alom geacht Amsterdams geneesheer en actief vaccinator, de kinderen van zijn broer enige tijd later zelf de pokstof toegediend.

Het gezin Capadose, Portugees-joodse Amsterdammers, was welgesteld, liberaal en weinig religieus. Brammie was een astmatisch kind, dat moest leven met voortdurende ‘aamborstigheid’. Onderwijs kreeg hij aan huis en later ging hij naar de Latijnse School, om vervolgens geneeskunde in Leiden te gaan studeren. Hij moest immers zijn kinderloze oom Immanuel opvolgen. Maar zijn behoefde aan verdieping en kennis van waarheid reikte verder dan het medische vlak.

Brammie Capadose (olieverf, plm 1802, Jewish Museum London)

In Leiden kwam hij in contact met een groep studenten die 'privatissima' volgden bij Willem Bilderdijk, een bevlogen geleerde, die niet ophield zijn pupillen ervan te overtuigen dat de Verlichting, ja alles uit de vorige eeuw, slecht was: de mens verhief zich tot alweter en liet zich aan God noch gebod iets gelegen liggen.

Abraham promoveerde en ging als medicus werken in de Amsterdamse praktijk van zijn oom. Zo heeft hij veel kinderen gevaccineerd. Maar de gedachten van Bilderdijk en de vriendenkring lieten hem niet los. Samen met zijn vriend Isaäc da Costa nam hij het besluit om christen te worden. In 1822 werden ze beiden gedoopt.
Isaäc schreef bij die gelegenheid een pamflet "Bezwaren tegen den Geest der Eeuw", dat enorm veel stof deed opwaaien in de gezeten, liberale kringen. Wat dacht dat jongmens wel, die nieuwbakken christen!

Ook Abraham vond dat hij als medicus zijn vak aan de nieuw gevonden Waarheid moest toetsen. Hij stoorde zich erg aan de vergoddelijking van Jenner, bij het 25-jarig jubileum van diens ontdekking. Bovendien concludeerde hij dat hijzelf en zijn collega-vaccinatoren iedereen maar inentten, zonder aandacht voor de eventuele schadelijke gevolgen. Dat kon niet goed gaan, vond hij nu. Kinderen zouden allerlei bijwerkingen krijgen en vroegrijp worden. Verplichting tot vaccinatie druiste in tegen de ouderlijke liefde! Capadose gunt ons een kijkje in het vaccinatielokaal:
"De toeloop van moeders, waarvan een aantal de afkeer voor de vaccine, die het moederlijk hart als het ware is ingeschapen, met huivering trachten te verbannen. Die menigte schreiende kinderen, waarvan het een voor, het ander na, in groot getal en in een zeer kort tijdsbestek als redeloze dieren getekend of gestempeld worden.
Een walgelijke en onterende geneeskunde, die de voorzorg en het wetenschappelijk onderzoek niet in acht neemt."

Meer nog, met vaccinatie zou men God voor de voeten lopen en eigenmachtig Zijn plan doorkruisen. Het gevoel van beschermd te zijn was vals, want als de kinderziekte voor iemand in het goddelijk plan lag, dan kreeg je die toch wel.
"Wat zou u van een Vader zeggen die zijn kinders met de tuchtroede wil gaan straffen, maar hen vooraf roept en hen onder hun rokjes een soort van harnas laat aantrekken waardoor zij de slagen òf niet òf minder zouden voelen?"
Geneesheren moesten zich bemoeien met zieken; het ziek maken van gezonde kinderen door de vaccinatie en ze iets in hun lichaam brengen waarvan de gevolgen niet te overzien waren, vond Capadose strijdig met de ethiek van de medicus!
Zijn eerste boekje "Bestrijding der vaccine, of De vaccine aan de beginselen der godsdienst, der rede en der ware geneeskunde getoetst" verscheen in 1823. Net als Da Costa kreeg ook hij een stortvloed van verontwaardiging, woede en sarcasme over zich heen. Maar hij bleef bij zijn standpunt. Net als bij zijn bekering bleef hij standvastig en strijdbaar en leverde hij repliek op al die hooggeleerde gestrenge

De jonge doctor Abraham Capadose (steendruk 1851, naar een vroeger Daguerrotype)

kritiek, en bijna elk jaar publiceerde hij een nieuw strijdschrift. Het doormaken van de kinderziekte zou, volgens hem, het lichaam sterker maken, ook in het verweer tegen andere ziekten. De vaccinatie verstoorde juist die natuurlijke ontwikkeling.
In 1827 moest hij zijn werk als geneesheer opgeven door de voortdurende aanvallen van benauwdheid. Hij werd een soort lekenprediker en voelde het als zijn opdracht om op te roepen tot rechtzinnigheid binnen de steeds liberaler wordende Nederlands Hervormde Kerk
Hij bleef nog herhaaldelijk schrijven tegen de vaccinatie, zelfs toen zijn vriend Da Costa een zoontje verloor aan de gevreesde kinderziekte! Binnen de protestantse opwekkingsbeweging, het Réveil, waarvan Capadose deel uitmaakte, verloor hij steeds meer aanhang op dit punt. De meeste van zijn vrienden kwamen tot het inzicht dat de vaccinatie als een mogelijkheid beschouwd kon worden die in de schepping was ingebed, en die de Schepper bood.

Capadose vond verder argumenteren met zijn vrienden niet nuttig (zij lieten hun kinderen immers alleen maar uit angst vaccineren). Hij ging zich meer richten op de eenvoudige gelovigen en scherpte hen Godsvertrouwen in, zodat ze niet in verleiding kwamen om hun kinderen te laten vaccineren. Men zou zelfs het gevang moeten verkiezen boven gedwongen vaccinatie!

Capadose is oud geworden en beleefde nog de grote pokkenepidemie die Europa teisterde in 1871 en 1872. Zie je wel, schreef hij, ik heb gelijk gehad. Het kon niet goed gaan!

Abraham Capadose vond onder medici in Nederland geen medestrijders. Medestanders waren er misschien, maar niet in de rol die Capadose verkoos. Het tragische is dat juist onder zijn geloofsgenoten, de bevindelijke vromen, de meeste slachtoffers te betreuren waren: naar schatting minstens de helft van de 20.000 aan de pokken overleden kinderen. Professor Helenius de Cock van de Theologische School te Kampen, die zelf was opgevoed met de overtuiging dat dr. Capadose meer vertrouwen verdiende dan alle ongelovige dokers bij elkaar, liet hij in 1871 zijn kinderen vaccineren. Maar hij bleef de gewetensnood van anderen respecteren en in de Tweede Kamer maakten de antirevolutionairen, zelf voor vaccinatie, zich sterk voor het recht op eigen keuze en verklaarden zij zich tegen de vaccinatiedwang.

Zo bleef een kleine groep gelovigen in de uiterst rechtzinnige flank van het protestantse volksdeel bij het onderwijs van hun dokter Capadose, en tot op vandaag verkiezen zij het om weerstand te bieden tegen de verleiding en morele drang van het Nederlandse vaccinatieschema. Maar ook hun keuze wordt bepaald door groepsdrang, van binnen uit. Ook nu zijn er mensen die, wat betreft het coronavaccin, op dezelfde manier denken als Capadose. In de Bijbelgordel is hij niet vergeten en er wordt nog wel naar zijn teksten verwezen. Maar geleidelijk aan zijn er in die kringen nu wel meer ouders en jong volwassenen die zich daaraan ontworstelen.

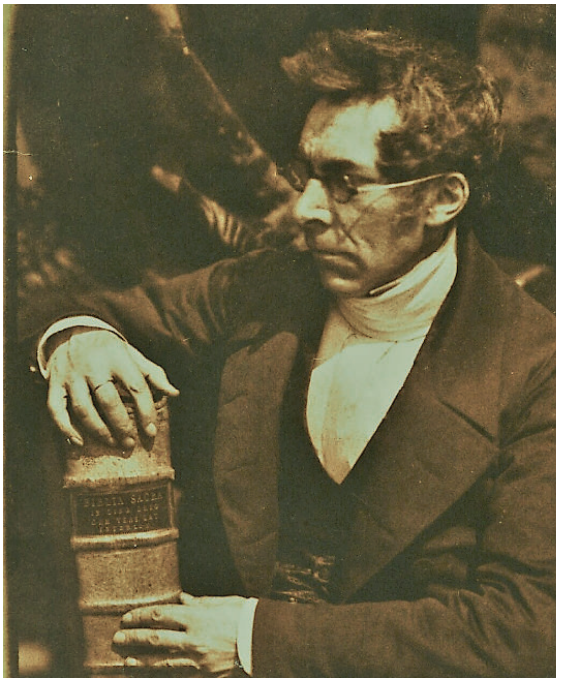

Capadose met de Biblia Sacra (calotype 1846, Edinburgh)

The cooperation of the conservator of the Jewish Museum London, Mrs. Sarah Jillings, is thankfully acknowledged.

Andere publicaties van de auteur over dit onderwerp:

J.P. Verhave, “De Profeet en het Beest”. In: *Is ’t waar of niet? Ophefmakende publicaties uit de ‘lange’ negentiende eeuw. Jaarboek Geschiedenis Nederlands Protestantisme na 1800*, Meinema 2005, pp. 39-63.
Joh. Verhave en J.P. Verhave, “De Vaccinatiekwestie in het Réveil”. In: *Aspecten van het Réveil*. Kok Kampen 1980, pp. 230-254.

Correspondentieadres van de auteur: jpverhave@gmail.com